

## **Урок 28 Причини і початок Другої світової війни. Події 1939-1942 рр.**

**Мета:** визначити причини, характер, періодизацію Другої світової війни, залучаючи історичну карту, характеризувати основні театри воєнних дій у Європі, Північній Африці, Південно-Східній Азії та Тихому океані, умови мирних договорів Німеччини та її союзників; **аналізувати** процес формування антигітлерівської коаліції; **розвивати** в учнів вміння встановлювати причиново-наслідкові зв'язки, працювати з історичними джерелами, робити висновки та узагальнення; сприяти патріотичному вихованню учнів.

**Тип уроку:** урок засвоєння нових знань.

### **ХІД УРОКУ**

#### **I. Організаційний момент уроку**

#### **II. Актуалізація опорних знань**

**Робота з картою** «Європа напередодні Другої світової війни». Учні знаходять на карті провідні країни світу, пригадують, до яких типів держав вони належать, які між ними існували суперечності.

Бесіда

1. Яку політику проводили тоталітарні і яку демократичні країни в 30-х роках? Наведіть приклади.
2. Чому не була створена система колективної безпеки?
3. Коли та за яких умов виникли осередки війни в Азії та Європі?
4. Чому Ліга Націй і демократичні сили світу не змогли перешкодити агресорам у здійсненні їхніх планів?

#### **III. Мотивація навчальної діяльності**

**Учитель.** Друга світова війна стала найбільш масштабною і найбільш жорстокою в історії людства. Воєнні дії відбувалися на території Європи, Азії, Африки й Австралії, на усіх морях і океанах. У війні брала участь 61 країна світу, 80 % населення Землі. На території 40 країн було мобілізовано 110 мільйонів чоловік; втрати сягнули 50-55 мільйонів. Війна знищила тисячі міст і сіл, безліч матеріальних цінностей та визначних пам'яток культури. У ході війни вперше були застосовані нові види зброї, у тому числі атомна бомба.

#### **IV. Сприйняття та усвідомлення навчального матеріалу .**

##### **Причини, характер, періодизація Другої світової війни**

**Учитель.** Жахливі наслідки Другої світової війни вимагають осмислення й опанування кожним новим поколінням, засвоєння нами конче необхідних й актуальних уроків історії, адже кожного з нас турбує питання, чому так сталося.

Питання про причини Другої світової війни залишається в історичній науці досить дискусійним і не має однозначної відповіді. Ключем до їх розуміння повинна стати оцінка війни як продовження політики певної держави, насамперед її правлячих кіл, насильницькими засобами.

*Учні записують причини війни, опрацювавши відповідний текст підручника.*

### ► **Причини війни**

1. Версальсько-Вашингтонська система, яка зумовила нове загострення міжнародних суперечностей.
2. Нерівномірність економічного і політичного розвитку провідних країн світу.
3. Світова економічна криза 1929-1932 рр. («Велика депресія»), яка ще більше поглибила суперечності між великими країнами.
4. Прагнення агресивних держав до нового поділу світу, загарбання колоній, джерел сировини та ринків збуту.

Розраховувала поневолити сусідні країни, розгромити Радянський Союз, створити нову колоніальну систему в Африці, на Близькому Сході; прагнула панування в Європі і світі.

Бажала перетворити Середземне море в Італійське озеро, підпорядкувати собі країни Балканського півострова і Близького Сходу, частину Східної і Північної Африки

Мала намір захопити Китай, частину СРСР, Бірму, Індонезію, Філіппіни та інші країни в басейні Тихого океану; прагнула світового панування. Нацистська Німеччина, Фашистська Італія, Мілітаристська Японія

5. Політика «умиротворення» агресора з боку правлячих кіл Великобританії та Франції у поєднанні з американською політикою ізоляціонізму.

### ► **Військові дії 1939 — червень 1941 рр.**

1 вересня 1939 р. есесівці, перевдягнені у польську військову форму, влаштували провокацію на німецько-польському кордоні, напавши на німецьку радіостанцію у м. Глейвіце. Гітлерівська Німеччина розпочала бойові дії проти Польщі. 3 вересня Велика Британія, а 4 вересня і Франція оголосили війну Німеччині, проте активні бойові дії на Західному фронті Німеччини не велися (так звана «дивна війна»). Так почалася Друга світова війна.

Робота з джерелами інформації **Документ 1** «Справа не в Данцігу, — казав Гітлер. — Для нас мова йде про розширення життєвого простору і забезпеченні постачання, а також про розв'язання балтійської проблеми».

**Документ 2** «Згідно з планом «Вайс», затвердженим Гітлером 11 квітня 1939 р., проти Польщі було спрямовано 58 дивізій з 75, що їх налічував вермахт, два повітряні флоти (1 тис. бомбардувальників, 105 винищувачів). Загальна кількість німецьких солдат і офіцерів становила 2 млн чоловік. їм протистояла польська

армія — 1,35 млн солдатів і офіцерів (30 піхотних дивізій, 10 резервних дивізій, 22 кавалерійські бригади, що були об'єднані у 6 армій і групу «Нарев»). Польща мала 29 рот застарілих панцирників, 9 рот легких танків, близько 500 літаків застарілих конструкцій. Війська були розтягнуті уздовж кордону».

### *Запитання*

1. Чому війну Німеччина розпочала саме з нападу на Польщу?

*Порівняйте співвідношення військових сил, спрогнозуйте результати протистояння між Польщею і Німеччиною. Чи вдасться Польщі вистояти проти Німеччини?*

**Учитель. 2 жовтня 1939 р.** Польща капітулювала.

До літа 1941 р. Німеччина окупувала дев'ять європейських держав. Румунія, Угорщина, Болгарія та Фінляндія стали союзниками Гітлера.

Швеція, Швейцарія та Ісландія залишились нейтральними.

Японія захопила французькі колонії в Індокитаї.

***Розпочавши Другу світову війну, Німеччина за підтримки Італії фактично встановила свою гегемонію в Європі.***

### **► План «Барбаросса». Напад Німеччини на СРСР**

**Учитель.** 22 червня 1941 р., згідно з директивою Гітлера № 21 «План “Барабаросса”», підписаною фюрером 18 грудня 1940 р., німецькі війська перейшли в наступ на СРСР — розпочалася Велика Вітчизняна війна, яка тривала до травня 1945 р.

Німецький генеральний штаб і сам Гітлер не без задоволення добирали назви для своїх воєнних планів.

План захоплення Польщі називався «Вайс» («Білий»), Франції, Нідерландів та Бельгії — «Гельб» («Жовтий»), жіночим іменем «Маріта» називалася операція із загарбання Греції і Югославії.

Для плану війни проти СРСР фашистські воєначальники обрали ім'я жорстокого германського імператора Фрідріха Барбаросси. Барбаросса (Рудобородий) жив у XII ст., командував лицарським військом і пролив багато людської крові.

Назва «Барбаросса» («Barbarossa Fall») визначала характер війни — жорстокий, винищувальний, руйнівний. Такою і замислювалась фашистською верхівкою війна.

### ***Робота з історичними джерелами***

Інструктивний додаток до плану «Барбаросса»

«Війна проти Росії, — відверто йшлося в інструктивному додатку до цього плану, — один із найважливіших етапів боротьби за існування німецького народу. Це стародавня битва германців проти слов'янства, захист європейської культури від московитсько-азіатського нашествия, оборона проти європейського більшовизму.

**Мета цієї війни** — розгром сьогодношньої Росії, тому вона повинна вестися з надзвичайною жорстокістю».

Зі щоденника начальника генерального штабу сухопутних військ генерал-полковника Гальдера. 30 березня 1941 р.

«Мова йде про боротьбу на знищення. Ми ведемо війну не для того, щоб консервувати свого противника...

Ця війна буде суттєво відрізнятися від війни на Заході. На Сході сама жорстокість — благо для майбутнього».

### ***Запитання***

Які принципові положення нацистської ідеології простежуються з документів?

**Учитель.** 30 березня 1941 р. на великій нараді Гітлер у двогодинній промові говорив про поділ Радянської країни між Німеччиною та її союзниками.

Було сказано про те, що необхідно знищити 30 млн. слов'ян, потім чисельність населення буде обмежена кількістю, необхідною для обслуговування арійської раси. На реалізацію плану «Барбаросса» відводилося півтора-два місяці. Німецький наступ на Радянський Союз мав розвиватися з трьома основними стратегічними напрямками. Група армій «Північ» наступає зі Східної Пруссії через Прибалтійські республіки на Псков, Ленінград; група армій «Центр» — з району Варшави на Мінськ, Смоленськ, Москву; група армій «Південь» — з району Любліна на Житомир, Київ. Головний удар спрямований на Москву.

Фашисти вважали, що падіння столиці приголомшить радянських людей, вони втратять волю до боротьби, розгубляться. Тоді німцям залишиться лише знищити окремі осередки опору. Війна закінчиться після захоплення Москви.

### **►► Події 1941-1942рр.**

#### ***Формування антигітлерівської коаліції***

##### **► Радянсько-німецький фронт**

- 10 липня — 10 вересня 1941 р. — Смоленська битва — група армій «Центр» зупинена на підходах до Москви.
- 7 липня — 19 вересня 1941 р. — оборона Києва — оточення військами групи армій «Південь» військ Південно-Західного фронту генерала М. Кирпоноса.
- 5 серпня — 16 жовтня 1941 р. — оборона Одеси.
- 8 вересня 1941 р. — початок блокади Ленінграда (тривала 900 днів) — голодною смертю загинуло понад 800 тис. жителів міста.
- 5 грудня 1941 р. — початок радянського контрнаступу під Москвою, ворога відкинуто від столиці на 150-300 км.

**Висновок.** План німецької «блискавичної війни» проти СРСР було зірвано. Однак становище на Східному фронті залишалося критичним.

## **Запитання**

Які були причини невдач Червоної армії в 1941-1942 рр.?

*Причинами невдач Червоної армії в 1941-1942 рр. визначають:*

1. Політичні і стратегічні прорахунки радянського керівництва.
2. Репресії 1937-1938 рр. командного складу Червоної армії.
3. Відсутність ініціативи серед офіцерів в умовах диктатури Сталіна.
4. Німецька армія мала досвід воєнних операцій 1939-1940 рр. і потенціал всієї Європи.

### **► Тихоокеанський театр воєнних дій**

- 7 грудня 1941 р. Напад японців на американську військово-морську базу Перл-Харбор на Гавайських островах — фактично припинив існувати Тихоокеанський флот США. США і Великобританія оголошують війну Німеччині.
- 10 грудня 1941 р. — оголошення урядом Китаю війни Німеччині та Італії.
- 11 грудня 1941 р. — оголошення Німеччиною та Італією війни США.

**Висновок.** Напад на Перл-Харбор спонукав США вступити у війну. Невдовзі ситуація почала швидко змінюватися. США і Великобританія перекидали свої сили з Атлантики в Тихий океан, до того ж вони мали значно більший економічний потенціал, ніж Японія. Війна в Азії та на Тихому океані набула тривалого характеру.

## **Завдання**

**Знайдіть на карті Перл-Харбор та інші географічні об'єкти, де у грудні 1941 р. точились військові дії.**

### **► Війна у Північній Африці**

- 1940-1941 рр. — намір італійських фашистів створити імперію в Африці та перетворити Середземне море на «внутрішнє море» Італії.
- Серпень 1940 р. — Італія захопила Сомалі, частину Кенії та Судан.
- Середина вересня 1940 р. — вторгнення з Лівії до Єгипту.
- Грудень 1940 р. — розгром італійців англійськими військами.
- Початок 1941 р. — прибуття на допомогу італійцям німецького танкового корпусу генерала Е. Роммеля.
- 8-23 жовтня 1942 р. — битва під Ель-Аламейном (Північна Африка), що завершилась перемогою британців
- Листопад 1942 р. — висадка американського корпусу в Марокко, англійців в Алжирі.

**Висновок.** У Північній Африці дії італо-німецьких військ не були такими успішними, як у Європі.

## **Завдання**

**Знайдіть на карті Ель-Аламейн.**

### **► Створення Антигітлерівської коаліції**

**Антигітлерівська коаліція** — об'єднання країн з метою боротьби проти нацистської Німеччини (СРСР, Англія, США, Франція та ін.).

- 12 липня 1941 р — англо-радянська угода про спільні дії у війні проти Німеччини.
- Серпень 1941 р. — підписання Ф. Рузвельтом та В. Черчиллем Атлантичної хартії — програмового документа, до якого згодом приєднався й СРСР.
- 7 листопада 1941 р. — поширення Конгресом США закону про ленд-ліз, який поширювався на СРСР (військова допомога під час війни країні, яку було піддано нападу).
- 1 січня 1942 р. — підписання у Вашингтоні представниками 26 держав Декларації Об'єднаних Націй про спільну боротьбу з країнами фашистського блоку.
- 11 червня 1942 р. — підписання радянсько-американської угоди про взаємну допомогу у веденні війни.

*Завдання. Випишіть дати військових подій 1941-1942 рр.*

## **V. Узагальнення та систематизація знань**

*Бесіда*

1. *Внаслідок яких подій США вступили у війну?*
2. *Як проходили бойові дії у Північній Африці?*
3. *Опишіть процес утворення антигітлерівської коаліції.*

**Висновок.** Головним чинником, що об'єднував сили антигітлерівської коаліції, була спільна боротьба проти фашистських агресорів, і саме це визначило неминучий розгром Німеччини та її союзників у війні. Разом з тим, у коаліції існували глибокі суперечності, зумовлені політичними відмінностями серед держав, що входили до її складу.

## **VI. Домашнє завдання**

Опрацювати відповідний матеріал підручника.